Tečaj XIX. **NOVICE** List 18.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 1. maja 1861.

Odperto pisemce

našim Krajncom zavoljo kantonskih cest.

Ker sèm ter tjè ljudje mislijo, da to, kar je naš deželni zbor v predzadnji seji zastran kantonskih cest sklenil, je že postava, moramo jim, da se odvernejo vse krive misli, ponoviti še enkrat, kar smo že v 17. listu „Novic“ na 137. strani rekli, da to, kar deželni zbor v takih zadevah sklene, po deželni ustavi ne veljá pred, dokler ni od višjega cesarskega poglavarstva poterjeno. Vsak tak sklep mora iti do cesarske višje gospóske; če ga poterdi, ga kot ukaz pošlje nižjim gospóskam, da se po njem ravnajo; ako ga ne poterdi, ga pošlje deželnemu zboru nazaj, in ta vzame to reč vnovič v svoj prevdark. Deželni zbor je enoglasno te cestne zadeve za take spoznal, da se morajo soseskam samim v roke dati; al, kakor smo gori rekli, zbora sklep mora, da je veljaven, poprej poterjen biti od cesarskega poglavarstva, kar pa se dozdaj še ni moglo zgoditi, ker je komaj teden pretekel, kar je zbor nehal. Poterpite tedaj, da se ta reč na postavni poti reši, da se ne zapledete v kakošne zadrege. Od gosp. kantonskih poglavarjev pa je tudi pričakovati, ker so slišali glas deželnega zbora, v kterem so glasovali tudi nekteri kantonski poglavarji sami, da bojo čakali s cestnimi deli itd., dokler se predlog deželnega zbora ne reši, kar menda ne bo dolgo terpelo.

Gospodarske skušnje.

(Kolikrat na dan naj se poklada molzni živini?) Divja živina ne jé dvakrat ali trikrat na dan, ampak tolikrat, kolikorkrat je lačna in ima kaj jesti, in jé toliko, da je sita. To bi imeli gospodarji tudi pri živini v hlevu posnemati in ji več ko dva- ali trikrat pokladati, ako kaki posebni vzroki niso zoper to. Kjer gospodar svojo živino z večjo skerbjo glešta, ji poklada petkrat na dan: zjutraj, dopoldne, opoldne, popoldne in zvečer, toda dopoldne in popoldne se ji daje le malo klaje. Dve uri potem, ko je živina klajo požerla, je klaja v želodcu in čevah že skor prekuhana in iz nje napravljeni mlečni sok je že večidel prepeljan v kri. Ravno zato mislimo, da je prav in živinski naturi primerno, da se ji petkrat poklada. Povsod kjer tako delajo, manj klaje več zdá in tekne živini tudi slabeja klaja bolje. Posebno pa ste dve okoljšini, kjer je petkratno pokladanje koristno. Namreč takrat, kadar se živini presna (frišna) klaja poklada, zlasti presna detelja; — če mora živina 6 ur ali še dalje take klaje čakati, žrè pogoltno in se lahko prežrè, da jo napenjati začne; živini pa, ki ni tako lačna, ker se ji petkrat čeravno manj na enkrat jesti dá, ji ne bo presna detelja tako lahko škodovala. Drugo, da živini večkratno pokladanje bolj tekne, je takrat, ko slabejo klajo dobiva, ktere se ji mora več na enkrat pokladati; take klaje, če se živina preveč ž njo nabaše, ne prekuha želodec tako hitro in ji ne tekne tako; če se ji pa po malem večkrat dá, se vse bolje povžije, kar je tečnega v nji. Dela je res več s petkratnim pokladanjem, pa je tudi dobiček toliko večji.

(Kerhke in suhe kopita se omehčajo) in šepanje se odverne, ki se po stisnjenih kopitih zlasti na terdih tlèh pogostoma nahaja, ako se kopito in bincelj večkrat na dan z osoljeno vodo zmoči. Kuhinska sol poteguje namreč vlago (mokroto) iz zraka na-se in derží rog bolj vlažen. Še bolje je pa glycerin (Oelsüss), ki ima posebno vlažno lastnost in kopito dolgo vlažno derží, če se tudi le malokrat ž njim namaže. „Fundgrube.“

Naprava zoper ogenj.

Iz Dolenskega. — Ker „Novice“ rade naznanjate čitateljem svojim vse, kar jim je v prid, vam bojo gotovo dobro došle tudi sledeče verstice o neki, če že drugod ne, pa saj tukaj redki napravi zoper ogenj. Vidil sem jo une dní nekje na Dolenskem, in ker mi je jako koristna, naj jo povem. Pridši v neki kraj sem vidil na več mestih jame kopati, v jame velike iz prav debelih smrekovih dog narejene kadí vlagati, v kadi pa vodo voziti. Vprašavši, čemu da je vse to, čeravno sem sam pri sebi mislil in skoraj vedil, kaj bi imelo to biti, sem kmali zvedil, da zoper ogenj. Kakor sem zapazil, so jame na najnevarniših krajih, to je ali blizo lesenih hiš, ali pa pri takih, ki so zlo deleč od vode. Pokrite so take z vodo napolnjene kadí z debelimi lesenimi pokrovi, na pokrovih pa so veliki kamni, da jih ne morejo otroci razkriti.

Te tako koristne naprave nisem jez še nikjer drugod na dolenski strani vidil; mislim pa, da bi je trebalo po vseh vaséh, pa tudi pri hišah, ki stojé na samem, in posebno tam, kjer ni prav blizo vode. Saj se čuje mnogokrat tožiti: da bi se bil lahko ogenj pogasil, ako bi bilo le mal vode pri rokah. Večkrat se nameri, da je ni zadosti le en ali dva škafa, ali kolikor je je v hiši, in ravno takrat — mislim — bi jo iz takih nalašč zato pripravljenih kadí jemali in tako ogenj pogasili, dokler se še ni preveč razširil. Prijatel „Novic“.

Realna šola in nje pomen zlasti za krajnsko deželo.

Ne samo naši ljudje, ampak tudi drugi po druzih deželah ne vejo še dosti, kakošne šole prav za prav so realke.

Realne šole so nova stvar v našem cesarstvu, še le kakih 10 let stare; ni tedaj čuda, da ljudje ne vejo, kaj se učí v njih, in kaj bodo mladenči, ki so se izučili v teh šolah. Ako bi bilo ime njih bolj jasno, bi jim bila tudi stvar jasneja. Če pa si je tudi Nemec izposodil ptuje (latinsko) ime, da ž njim zaznamuje te šole, ga moramo tudi mi obderžati, da si ne hodimo preveč navskriž. Če bi hotli po svojem te šole kerstiti, bi jim utegnili najbolje reči djanske šole ali šole za djansko življenje; njim zlo podobne šole so kerstili nekdaj obertnijske šole,

rokodelske šole itd. Mladeneč namreč, ki je doveršil ljudske ali normalne šole in hoče, kakor pravijo, „naprej študirati“, stopi v gimnazijske šole, kterim so nekdaj rekli „latinske“ šole zato, ker je učenje latinskega jezika bilo eden njih poglavitnih naukov; sedaj je to ime že zastarano in te šole se imenujejo gimnazijske šole. Po doveršeni gimnazii prestopi mladeneč ali v bogoslovne šole (alumnat ali „lemenat“ kakor mu naši priprosti ljudje pravijo) in postane mašnik, ali gré pravnih ali pravdarskih vednost ali pa zdravilstva se učit; nekteri pa se podajo v tiste šole, v kterih se za učnike gimnazijskih ali realnih šol izučijo.

Razun teh šol so pa se v našem cesarstvu leta 1851 osnovale še druge šole in to so gori omenjene realne šole.

Kaj je zapopadek teh šol, ki so poslednje leta tako imenitne postale, bomo svojim bravcom po domače povedali po besedah sedanjega gosp. vodja naše realke, ki je popolnoma zveden v teh rečeh in ki je zgodovino, napravo in pomen teh šol dobro popisal in lepo razjasnuje važnost teh šol, zlasti za našo deželo. Tudi poprejšni začasni vodja naše realke, gospod Peternel, je v nekem šolskem letniku ravno to reč z živo besedo razložil in mnogo pripomogel k boljemu zapopadku teh koristnih šol. Al ker je stvar nova, in ker ljudje težko spoznajo, da bi se mogel kmet kje drugod kmetijstva učiti kakor s hlapcovskim delom, in rokodelec in obertnik kje drugod obertnijstva kakor edino le, če gré za fanta h kakemu mojstru, ni čuda, da le počasi predira nova stvar stare in vkoreninjene misli.

Perva realnim šolam nekako podobna šola se je ustanovila na Dunaji leta 1770 pod cesarico Marijo Terezijo. Pozneje je bilo več drugih šol za kupčijstvo, obertnijstvo in umetnost vesvoljno osnovanih; pa še le leta 1851 so 12. svečana poterdili sedanji cesar napravo realnih šol, ko se je spoznalo, da tudi taki ljudje, ki hočejo kdaj zvedeni obertniki in rokodelci biti in si s tem kruha služiti, morajo v vednostih, ki jih njih stan potrebuje, dobro podučeni biti. Skor bi se smelo reči, da to, kar so šole kmetijstva za mladenče, ki hočejo kadaj dobro podučeni kmetijski gospodarji biti, ravno to so realne šole za mladenče, ki hočejo kadaj v rokodelstvih, obertnijstvu in mnogoterih umetnijah zvedeni možaki in mojstri biti. Kakor je namen kmetijskih šol povzdigniti umno kmetijstvo in gospodarstvo, tako je namen realnih šol povzdigniti rokodelstvo, obertnijstvo in umetništvo. Nekdaj smo potrebovali le ptujcov, če smo hotli kakošno umetno orodje, kakošno mašino imeti; če smo potrebovali kakošnega inženirja, da nam je zmeril polje, mogel je priti ptujec zato; če smo hotli kakošno fabriko napraviti, mogel je priti ptujec, še celó ptujih zidarjev za kako posebno hišo nam je bilo treba, ali pa so naši domači ljudje mogli deleč kam v šolo iti, da so si pridobili potrebne vednosti. In tako je hiralo naše domače rokodelstvo in obertnijstvo; čudili smo se, kaj ptujci znajo, mi pa, ki imamo tudi dosti prebrisanih glav med seboj, nismo nič pravega znali, in tako daleč smo prišli, da smo celó mislili, da kaj takega ni za nas!

Realne šole imajo namen, naše domače ljudí potegniti iz mlake nevednosti obertnijske in rokodelske, in čeravno so nad realkami še višje šole za višje umetnijstvo, so one vendar že zadostne, napraviti prebrisane obertnike in rokodelce, prave mojstre v mnogih rečéh.

Že pri realnih šolah ste dve stopnji, zato so realne šole, ki se imenujejo nižje ali spodnje realke, in pa realne šole, kterim se pravi višje realke.

Nižje realke so take, ktere terpé 2, večidel pa 3 leta, višja realka pa terpí tudi 3 leta.

Ko je tedaj naš fant dokončal 4 letne ljudske ali normalne šole, in se hoče podati h kakemu boljemu rokodelstvu ali obertnijstvu, stopi v nižjo realko; kar se je tù naucil, mu je zadosti, ako se hoče poprijeti le kakega nižjega rokodelstva ali obertnijstva. Ako pa želí nastopiti obertnijski stan, ki potrebuje več vednosti, pa gré še v višjo realko in doverší tam še 3 leta, ki mu pomagajo potem v bolji stan ali v boljo službo.

Če je tako mladeneč 10 let v šolo hodil (4 leta v ljudsko šolo, 6 pa v realko), je pripraven za mnogoverstne obertnijske in rokodelske stanove in službe, ki jih sedanji čas potrebuje. Tudi tisti učenci, ki hočejo biti kadaj izverstni učitelji ljudskih šol, bi mogli v realki izučeni biti, da bodo potem sposobni podučevati mladino v mnogih rečéh, ki so že ali še bodo naloge ljudskih šol.

(Dalje prihodnjič.)

Domači pogovori o zdravilih.

(Dalje in konec.)

Pri meni domá je kmet, o kterem gré glas, da zná prav vsako merzlico odpraviti. Ker ljudje zatega voljo stavijo nekako zaupanje va-nj, je, se vé da tudi lahko precej štiman zato. Se vé da on svoje skrivne umetnosti nikomur ne pové za noben denar ne. Tudi jaz sem si kaj dosti prizadjati mogel, preden sem mu usta odperl in skrivnost od njega zvedil. Ko sem ga enkrat močno privijal in nadleževal, seže za tram in verže terdo, suho, okroglasto černo kepo, suhemu jabelku podobno pred me, ter pravi: „S tem-le jez merzlico odpravljam, pa ugani, kaj je to?“ Zastonj sem ugibal, se vé da, kdo bi vraga! na suhe konjske jajca mislil. Toraj mi pové in pravi, kadar imam mlado žebe, ga popravim, njegove spolovila namesti da bi jih psu vergel, posušim in suhe ljudém zoper merzlico dajem. Da sem jih ž njimi že dosti ozdravil, vé cela naša in dosti druzih far. „Kdor ima merzlico, dobre zobé in čelusti, mu kar suhe konjske jajca žvečiti svetujem, ker nek gotovo pomagajo; saj porok sem mu, da mu škodovale gotovo drugače ne bodo, ako le celih ne požre ali se jih preveč ne nameče. Janez, mi ne smeš zameriti, da sem skrivnost, merzlico ozdravljati, dozdaj samo nama znano, zbleknil in ljudém povedal. Mislim, da se bojo tvoji žebički zatega voljo ravno tako brez vse nevarnosti po gmajni pasli, kakor dozdaj in da jih merzlični ne bojo roparsko napadali, kar bi pač gerdo bilo.

Moj sosed Martin Koren, po domače „Kralj“, kmet blizo Žužemberka, známolitvico in kletvico, s ktero, verjemite mi, prav vsako bolezen, bodi notranjo ali unanjo, gotovo ozdravi, ali, kakor ljudje pravijo, zagovorí. In zatega voljo imajo ljudje grozno zaupanje do njega. Da! on ima več bolnikov, kakor naj bo kteri hoče zdravnik na deželi; mogoče, da jih ima kaka konjederka ali konjederec še več, zdravnik pa ne! Spervega je samo kačji in druzih merčesov strup zagovarjal, kmali je pa molitvico in kletvico zoper vsako bolezen sduhtal, ki gotovo v vsaki bolezni pomaga, ali saj on in ljudje imajo terdno vero, da gotovo pomaga, zato se ne bojijo ne bolezni ne strupenih kač.

Martin, ne smeš mi zameriti, da tvojo umetnost, ljudí ozdravljati, vesvoljnemu svetu oznanim. Saj ti le čast in slavo želim, ljudém pa ljubo zdravje. Mogoče, da bojo potem iz druzih dežel k tebi bolniki romali in po zadobljenem zdravju tebi čast in hvalo peli. Dozdaj te je samo Žužemberk in njegova okolica poznala; toraj naj povem tvojo umetnost celemu slovanskemu svetu, tebi na čast in ljudem v korist; zakaj ti si že mnogo mnogo bolnikov vsake baže ozdravil, in pri ozdravljenju ne potrebuješ nobenih zdravil, nobene učenosti, nobenega uma, nobene pameti; dosti je, da nekaj mermraš in moliš, se enmalo zakolneš, z nogo udariš — in bolezen prestrašena beží kakor pes, ako ga po repu šverkneš! Se vé, da se te vsaka bolezen v pervem hipu ne ustraši, ne zbeží za vraga ne; pa ti jo tako dolgo prosiš, siliš, ji žugaš, nad njo teptaš in kolneš, da se potepe. Tudi ti marsikak bolnik v večnost

zderkne, se vé, to pa le tak stori, kteremu je bila, kakor praviš, smert namenjena.

Martin, jaz ti nikakor ne zamerim, ker vem, da si pobožen priprost kmet brez vsega uka, da si slep in v svoji slepoti tudi druge slepiš. Pa kako ti bom zameril, saj vem, da so bili in so še tudi učeni možje ravno tako slepi kakor ti in so vkljub vsi svoji učenosti ravno take burke uganjali in jih še uganjajo, kakor jih ti. In lahkoverni so jim vse naravnost verjeli, z glavami kimali in rekli: „res je, res je!“

Martin, veš kaj, bil je enkrat v daljni nemški deželi Nemec, Mesmer mu je bilo ime; on je bil tudi nekoliko prismuknjen, kakor si ti, in je vkljub svoji učenosti take burke uganjal, kakor jih ti uganjaš; tudi jim je sam verjel, kakor ti svojim verjameš in ljudje so mu vse verjeli kakor tebi verjamejo. On je ravno tako ljudí ozdravljal in ozdravljati učil, kakor jih ti ozdravljaš; razloček med vama je le samo ta, da on je bil učen, ti pa nisi čisto nič, in da ti pri ozdravljanji molitvice izrekuješ, on pa besed ni izrekoval, ampak le od glave do nog je bolnike z rokami gladil, enkrat ali večkrat, kakor se mu je potreba zdelo, in to je tako dolgo ponavljal, da je bolnik zdrav kot riba iz postelje skočil ali pa v večnost smuknil, kakor tebi. In rekel je, da ako ima tak zdravnik resnično dobro in terdno voljo bolnega ozdraviti, ga bo gotovo ozdravil, ga bo čisto spremenil in mu neko čudno moč dal! Kar je rekel, so mu ljudje verjeli, učeni in neučeni; nekteri mu še zdaj verjamejo, kakor tebi in burke z mesmerismom uganjajo.

Janez! Tudi tebi ne zamerim, da ljudem suhe, terde konjske jajca daješ, akoravno mislim, da bi bile kuhane gotovo bolje! Saj vem, da je zdravnik Hahneman ljudem še dosti bolj prazne zdravila dajal, kakor jih ti, ubogi kmet, daješ, in da je on dosti praznega kvasil; pa kar je kvasil, se vé, so mu lahkoverni vse kar naravnost verjeli in mu še zdaj verjamejo. Povem ti, Janez, da ti v mnogih rečeh dosti bolj pametno govoriš, kakor medicinski „Luter Martin“, zdravnik Hahneman. On dolgo ni mogel zapopasti, zakaj ljudje merjejo in zakaj so bolezni na svetu. Grozno si je glavo belil, je duhtal in duhtal, kakor Mahomed v puščavi, mislil na vse straní, preden je temu do živega prišel, in veselo zakričal: francozi, garje, bradovice (Syphilis, Psora und Sicosis) so vzrok vseh bolezen človeštva! Vsi lahkoverneži so z glavami kimali in rekli: Res je, res je, res je, taka je, prav ima!!

Pa Hahneman, zvita glava, ni bil nikakor zadovoljen, da je sovražnike človeškega rodú s svojim dobrim nosom zavohal, ampak on ga je želel tudi popolnoma zatreti, ker mislil je, ako pripravno orožje zoper garje, francoze in bradovice znajde in jih zatare, potem ljudje ne bodo nobenih bolezen imeli; zdravi bojo kot ribe, starosti se bojo sušili, mah bo po njih rastel, starosti bojo v zemljo lezli in se v prah drobili, kakor stelja na gmajni! Pripravno orožje znajti mu je bila mala skerb; kmali si zmisli in naredí cele kupe cukrastih kuglic, jim dá medicinske imena, ker pa cuker nobene močí nima, je mogel zopet vsaki kuglici po svoji lastni volji posebno skrivno moč dati, nekterim večo, drugim manjšo, kakor se mu je zdelo! on je le rekel, in kar je rekel, se je zgodilo! je bilo res! Tako je rekel, da ima cukrasta kuglica, ki se ji pravi „žveplo“ (Sulfur), tako silovito moč, da, če eno na jeziku stopiš, se bo čisto sama 30—50 dni zoper garje (ali druge bolezni, kterih so garje krive) junaško borila, in ako ona v tem času garij ne zamorí, ji znaš čez 50 dni še eno kroglico na pomoč poslati! Drugim je dal močí le za nekoliko ur, zopet drugim za več tednov in mescov, nekterim pa je dal tako grozno silovito moč, da jih še dobro poduhati ne smeš — Bog obvari, da bi močno zasmerčal — skočila bi vsa grozovitost na te, kakor mačka na miš — in gorjé tebi! Vsem kuglicam je pa dal zopet po svoji lastni volji neizrečene slabosti; vsaka reč jim vzame vso njih silovitost: naj jih kaka sapica prehladí, solnce obsije, vinski ali kak drug duh omami, preč je vsa njih moč, in postanejo, kar so bile: mlečni cuker! Take rečí si je Hahneman sam zmislil, drugim na serce govoril, in vse so mu verjeli. Odsihmal so bile posebno garje v grozno hudi stiski; groznega hudodelstva so bile tožene, ravno tako tudi francozi in bradovice, in norčavi po celem svetu so z Hahnemanom potegnili, serčno za orožje (kuglice) prijeli, davorije peli, hura kričali in kuglice so strašno na vse strani švigale! zakaj sovražnika (bradovice, francoze ali pa garje) so za vsacim germičkom vohali in junaško va-nj pokali, in grozno dosti bi bilo mertvih na bojišču obležalo; pa k veliki sreči so cukraste kuglice le veliko slabost in dosti manjšo moč, kakor suhe konjske jajca ali mertvaške kostí imele! Imele so enako moč, kakor kraljeva kletvica ali Mesmerjovi burki! Spervega je bil Hahneman samovladar te vojske; ponižno ga je vse poslušalo in zvesto mu pokorno bilo; kar je on rekel, je vse vpilo: da, da, da!! Pozneje ga popustijo eden za drugim in zapoveduje vsak po svoje: bodi možki ali ženska, kmet ali gospod, učen norec ali priprost bedak, star ali mlad, kupi knjižico, dela „Operations- in Feldzugsplan“ po nji, slepí sebe in druge, dela kuglice, jim daje zopet po svoji lastni volji večjo ali slabšo moč, kakor se mu zdi; kar reče, res je! in verjame sam in drugi mu verjamejo! In brez vsega vzroka so jim nekdanjo silovito moč skoraj čisto odvzeli; ena sama kuglica zdaj nič ne opravi zoper sovražnika, kakor nekdaj, morajo dve, tri, štiri ali jih pa še več biti in v kakih dveh urah jim morajo že druge na pomoč priti. Tudi se zdaj brez nevarnosti dobro povohati smejo. So pa vendar še zmirom tako junaške, da se brez skerbí z vsako boleznijo sprimejo, jo gotovo odpodijo ali pa pomendrajo; zakaj poznam dosti gospodov, ki skoraj čudeže nad bolniki delajo, poznam častitega gospoda, imenitnega zdravnika, ki pravi, da je že mnogo bolezen vsake baže ozdravil, tudi kakor mi je sam pravil, že mnogo slepih, ki so imeli cink na očesu (grauer Staar), in kuglice so skoraj vselej oko ozdravile, da je bilo čisto kakor ribje! Persnega in druge rake in hude rane so kuglice ravno tako gotovo že večkrat ozdravile. No, to so pač čudeži!! Vem, bote rekli prijatli cukra: Pa so homeopatične kuglice vendar le že dosti ljudí ozdravile! Tega ne tajim, vem da so jih. Saj so jih mertvaške kosti, suhe konjske jajca, kraljeva kletvica, cigansko mendranje, Mesmerjevi burki tudi neizrečeno dosti! Al kdor misli, da koga take bedarije ozdravijo, ima sicer dobro vero, pa malo uma in pameti. Vem pa tudi, da se vsaka učenost ložej iz bukev naučí, al zdravništvo nikdar ne; zakaj bolezni se ne dajo nikakor več vohati, kakor so Hahneman in njegovi sočasniki garje skoraj pri vsakem bolniku vohali, vidili jih pa nikdar nikjer niso! Oni so imeli sicer res dober nos, pa slabe očí in zamašene ali kosmate ušesa; zdaj je vse drugač; zdaj imamo slab nos, mu prav malo zaupamo; imamo pa bistre očí in čiste ušesa, in skušamo vsako bolezen viditi in slišati, preden jo ozdravljati začnemo. Drugikrat kaj druzega. Vsakemu svoje! je geslo moje. Pa brez zamere!

V Komendi. Dr. Janez Podliščekov.

Sila kola lomi.

„Novice“ so nam že razlagale, kako nevarno da je, se z zakotnimi pisači pečati, pa tudi v nemških časnikih se večkrat take pritožbe berejo.

Al če se ta reč na vse straní preudari, vendar brez zakotnih pisačev ne bomo, dokler bo dohtarjev ali advokatov malo. Eni so si že dosti nabrali, zato se s kako majhno rečjo pečati nočejo; drugim se delo merzí, sicer vsako delo radi prevzamejo, pa ga pusté, da ga rija gloda. Tožnik hodi prosit in javkat, kdaj bo že njegova reč na versto prišla, pa kaj dobí za tolažbo? Gospod dohtar mu

*

dopoveduje, da ima preveč dela, da ne more vsega tako naglo opraviti, kakor si sam želí.

Gotova potreba je več pravoznanskih dohtarjev, če hočemo, da bodo pravde od rok šle, in tožniki ne bodo škode terpeli. V taki zadregi je res skor bolje, da toženec k zakotnemu pisaču gré, da mu za kako majhno reč tožbo naredí in mu manj plača kakor dohtarju, in on jo sam gosposki oddá, in na tožni dan se tudi sam zagovarja, kakor da leta in leta čaka, da mu jo dohtar doverší. Saj smo tudi prepričani, da sodniki poštenemu tožniku radi pomagajo, če se spodobno obnaša.

Poznamo poštenega moža, ki je neko tožbo dohtarju izročil in ga prosil, naj mu to reč berž ko je moč v red spravi, ako previdi, da pravico dobiti zamore. Gospod je rekel, na vsako vižo imate pravico to terjati, in se vam tudi spolniti mora; toda jez moram komisijo terjati in zastopni možje morajo presoditi, ali je kupljena reč za to rabo, za kar ste jo vi kupili ali ne. Zastopni možje so pismeno spoznali, da blago za nobeno rabo ni, tožnik je mogel zastopne možé plačati, dohtar je pa dotične liste seboj vzel. V pol leta tožnik dohtarja praša, kako deleč je že z njegovo pravdo? Dohtar mu odgovorí: Prijatel! ta reč je težavna; za tistega gospoda, ki ga vi tožiti hočete, tudi jez delam (kakor da bi tega pred vedil ne bil), pa bom že naredil; bom pa drugemu dohtarju podpisati dal. Ali je to prav, namestovati dve straní — naj sodi vsak sam. Ko je poltretje leto preteklo, je imel tožnik priložnost z gospodom govoriti, ki je v pravdah izveden; vso prigodbo mu je natanko dopovedal; gospod mu reče: Vi pri teh okolišinah pravde zgubiti ne morete, toda če se ne bote podvizali, v pol leta je pravda zastarana in pravica za tožbo zgubljena. Mož gré berž k dohtarju, in mu to, kar je zvedil, pové, dohtar mu pa serdito pravi: „kaj bo zgubljeno, sej imamo pisma v rokah, ki nam pravico pričajo“. Res! pisma so bile v rokah, pa so tudi tako dolgo v rokah ostale, da je bila tožba zastarana. Ako bi bil dohtar pisma sodni gosposki pred izročil, bi bila pravica za tožbo ohranjena; ker pa tega storil ni, je bilo pravde konec. Najbolj čudno je pa še to, da je dohtar zato, ker ga je tožnik večkrat priganjat hodil, v rajtengo napisal za zamudo časa pri večkratnem posvetovanji toliko in toliko.

Po pretečenih treh letih je imel tožnik zopet priložnost z gori omenjenim gospodom govoriti; povedal mu je, da se je tista pravda res zastarala in prašal je, kaj je zdaj storiti, kdo bo škodo terpel? Gospod je rekel, dohtar je kriv, da je pravda zastarana, tedaj je dolžan, škodo poverniti, pa tudi vsak drug tako pravi. Mož prepričan, da ga je dohtar le za nos vodil, je vse svoje pisma od njega vzel, in jih drugemu dohtarju s to prošnjo podal, naj poprejšnega dohtarja za povračilo škode toži. Gospod je tožbo prevzel, pa je že čez leto in dan, al pisma še zmiraj v omari mirno počivajo, dasiravno tožnik vseskozi prosit hodi, da bi se konec storil pravdi.

Ali se je tedaj čuditi, da si kmet raji zakotnega pisača poišče, ki svoje delo saj berž opravi, naj je že tako ali tako?

— k.

Peticija (prošnja) Slovencov

do c. kr. deržavnega ministra gospoda viteza Schmerlinga o zadevah šolstva, ces. uradnij in razglaševanja ces. postav in druzih oklicov.

Sedaj, ko je gosp. minister sam mnogokrat imenovano in po vseh slovenskih okrajnah podpisano prošnjo v roke dobil, se spodobi še le, da jo razglasimo celemu svetu. Tako-le se glasí:

„Vaša Ekscelencija! Da ste bili na slavno mesto derž. ministra poklicani, sprejéli so to narodi cesarstva s prevelikim veseljem, in Vaše misli razglašene zastran notranje politike so jim dale priložnost, svojo dovoljnost glasno glasno na znanje dati.

Toraj odkritoserčno in radostno spoznamo tudi mi podpisani iz vseh krajev notranje Avstrije in ilirskega primorja, kjer slovenski narod prebiva, da one Vaše besede, ktere so bile zastran ustavnega prerojenja, kteremu je cesarski diplom od 20. oktobra pr. l. porok, in posebno zastran narodnega razvitka vseh avstrijanskih narodov izgovorjene, obetajo tudi Slovencom srečno prihodnost. Spoznamo sicer, da otetbe iz marsikterih nadlog je pričakovati le od ustavnih naprav samih, ki se bodo skorej začele, vendar nam naše serce ne dá mirú, Vaši Ekscelencii že zdaj razodeti najglobočejo rano, za ktero duševno, po tem pa tudi materialno življenje slovenskega naroda posebno boleha, — menimo namreč to, da za naš jezik v šoli in uradnijah skoraj popolnoma vediti nočejo.

Po stopnji omike ravná se vse, kar je življenju podlaga: kmetijstvo, kupčijstvo, obertnijstvo, véda. Brez omike zastajajo posamni ljudje kakor tudi celi narodi za drugimi; nasledek duševnega zastajanja pa je materialno hiranje. Celi narodi se morejo pa omikati samo s pomočjo jezika, kterega jih je mati učila. Čeravno posamne osebe višo stopnjo omike dospejo, po nji pa se poptujčijo svojemu narodu, taki posamci veliki celoti kar nič ne hasnejo. Da vse to od nas Slovencov veljá, je — bodi Bogu potoženo! — le prežalostna resnica.

Dasiravno so se v tem oziru poslednji čas v naših ljudskih šolah najhuje ovére nekoliko odpravile, razjeda ljudsko šolo vendar še ta hudi rak, da one, ne poznaje svojega pravega poklica — namreč si prizadevati, ljudstvo na narodni podlagi omikovati — kratki čas, ki jim je odmerjen, s tem tratijo, da se mladosti le tuje besede v glavo vbijajo; saj tega, da bi se mladost tujega jezika naučila, pač ne more nihče reči. Kaj neki bi rekel nemški Avstrijanec, če bi mu hotli učiti njegove otroke z italijanščino, francozčino ali kakim drugim jezikom, kterega ne razume!

Dasiravno nihče ne more oporeči, da slovenščina za uk ni prikladna, se vendar v srednjih in viših učilnicah zoper vse pedagogične postave, še celó tudi za uk slovenskega jezika skozi in skozi ne rabi, veliko menj pa za uk kakega druzega učnega predmeta. Slovenec je bil doslej res pankert v šolah svoje lastne domovine.

Svobodnost osebe in postavno varstvo življenja ter premoženja je neprodajljivo dôbro, brez kterega se redno deržavno življenje ne dá misliti. Oboje se opera na podlago umstvenega sodništva. Izpraševanec in izpraševavec se morata dobro razumeti; po tem razumljenji se sodi o življenji in svobodi, se sodi o premoženji in blagu. Pamet in skušnja učite, da more ena sama napak razumljena beseda koga ob te najdražje dôbra pripraviti. Na to ravno se opéra čez meje Evrope razširjena šega, da sodnije postavljajo tolmače še celó za ljudí iz unanjih dežel. Ako se pa temu nasproti v slovenskih deželah vsi zapisniki kazenskih in civilnih pravd v nemškem jeziku pišejo, se ni zastonj bati, da sodnije ne morejo vselej svoji nalogi zadostiti, kakor bi hotle in imele zadostovati. Kaj bi pač nemški Avstrijanec rekel, če bi kdo zahteval, naj svoje ime podpiše v protokolu, v kterem je zapisano v kakem slovanskem narečju to, kar je on govoril!

Pravilo postavodajstva je dalje, da imajo razglašene postave za vsacega vezavno moč. Al ravno tako tirja enakopravnost, in slavna vlada je po deželnih zakonikih, ki so do leta 1859 v Avstrii izhajali, tudi spoznala, da naj se po pripravnem načinu narodom mogoče storí, s postavami se soznaniti. Gotovo je zoper to tirjatvo, da deželni zakoniki več ne izhajajo in da politične in druge gosposke svoje ukaze ali druge razglase natiskovati dajejo v nemških ali italijanskih listih, kterih slovensko ljudstvo ne bere, ker jih ne ume.

Zadnjič je namen vseh deželnih gosposk, da ljudstvo

natanko spolnuje vse, kar one ukažejo. To je pa samo tedaj mogoče, kadar jih ljudstvo popolnoma ume. Da pa to ondi ni mogoče, kjer — kakor pri nas skoraj sploh — slovenski deržavljani, kteri drugega jezika ne umejo, razpise, naročila itd. v njim čisto tujem jeziku dobivajo, — tega obširneje razkazovati ni treba. Učeniki cerkveni so svoj poklic in pomočke, ga spolnovati, bolje umeli, ker slovenskemu ljudstvu besedo Božjo skozi in skozi v njegovem domačem jeziku oznanujejo in jo tudi morajo oznanovati, ako hočejo razumljeni biti. To, da so vse pridige na kmetih in skoraj vse tudi v mestih v slovenskem jeziku, podpera zlo zlo to, s čemur hočemo dokazati, da naj se slovenskemu narodu tudi v šoli in uradnii dá, kar mu gré in mu je potreba.

Ozir na imenovane nemile razmere, ktere so zoper naturo in zoper pravico, pač očividno razjasnuje, zakaj neka tužnost navdaja narod naš, s kterim se ravná v lastni njegovi domovini kakor s tujcom. To nezadovoljnost pa je še bolj poviševalo in jo povišuje to, da slovenski narod ne vživa pravic memo drugih narodov avstrijanskih, kterih jezik ima v šolah in uradnijah vso veljavo. Ravno tako upravičeni in enako ugodni slovenski jezik je bil po poljubnosti pred duri postavljen. Tirjatev edine in zadovoljne, in po tem dvojem močne Avstrije pa je gotovo to, da se točno varuje povsod in v vsem enakopravnost, ktere ne smejo šolske, politične in sodne gosposke kar nič samovoljno okrajševati.

Vsled tega vsega želé vsi, kteri poznajo prave potrebe slovenskega naroda:

Pervič: da se ljudske šole skozi in skozi na narodni podlagi osnovajo, srednje in više šole v slovenskih deželah pa prestrojijo po pravilu enakopravnosti slovenskega, nemškega ali italijanskega jezika, kar je bilo sicer že v cesarskem ukazu od 8. avgusta 1859 — v deržavnem zakoniku št. 150 razglašenem — za vse avstrijanske dežele, razun lombardsko-beneškega kraljestva zapovedano, mi pa — žalibog! še vedno čakamo, da bi se uresničilo.

Drugič: da se z ozerom na to, kar je presvitli cesar drugim narodom že dovolil, tudi dovolí Slovencom, kteri se smejo z unimi brez strahú meriti in kterih gledé zvestosti in udanosti do cesarja in domovine nobeden ne prekosí, to je, da se vsem c. kr. gosposkam, ktere imajo z ljudstvom opraviti, ukaže, da bi prihodnjič brez izjeme odpisovale na vse uloge v tistem jeziku, v kterem (slovenskem, nemškem ali italijanskem) želijo ljudje odgovora; pri zaslišbah, vpisbah in samostalnih naredbah pa, da bi se vselej ustmeno in pismeno jezika posluževale, kterega govorí človek, ki ga pismo zadeva.

Tretjič: da se bi vsi razglasi in oklici sodnij in drugih gospósk, kteri zadevajo slovenske kraje, razglaševali v uradnem slovenskem časniku, kterega je zlo zlo treba, da vse ljudstvo za te razglase zvé.

Četertič: da se v dobri prestavi po posebnem zakoniku tudi slovenskemu ljudstvu vse deržavne postave in vsi ukazi, kteri se tičejo pravic in djanj deržavljanov tako, kakor se je godilo to do začetka leta 1860.

Ako se bo enakopravnost tako spolnovala, bo slovenski narod nehal, na svoji lastni zemlji tujec biti; potem bo konec njegove nezaupljivosti do gospósk, ktera ima svoje korenine v iznarodnjenju uradnikov, in vladnim namenom dostikrat toliko škode prizadene. Ako bo pa narodu pripušeno, viditi, kakošno je deržavno gospodarjenje, bo se um tega naroda zlo zlo razvédril in podučljivost njegova bo se jako jako pospešila. Poslednjič bi se prebudilo v njem to, česar mu je doslej manjkalo, višje čutje za vse dobro in blago, in zavedati bi se začel popolnoma, kakošne deržavljanske dolžnosti da ima; tako bi se narod sčasoma odgojil, da bo mogel hoditi sam ustavno pot, po kteri hrepení. Na drugi strani se je pa tudi nadjati, da bo ta krepki in izobražljivi narod, kteri blizo poldrug milijon duš šteje, učversten po narodni izreji in upravi in k lastni zavednosti zbujen, na južni strani za vselej močen jéz proti italijanstvu deržavi nevarnemu.

Prepričani o pravicoljubnosti in veliki modrosti Vaše Ekscelencije se prederznemo to, kar smo tù razložili in dobro prevdarili, Vam vse z vročo željo predložiti,da bi to, kar smo tù odkritoserčno razodeli, blagovoljno prevdarili in kmali ukazali, da bi se imenovane nepriličnosti odpravile, ali pa, kolikor bi bilo tega po ustavi deželnim skupščinam prepustiti, v smislu gori razloženih resničnih pritožb potrebne naprave storiti. Veliki deržavniški modrosti Vaše Ekscelencije zaupajoči izročimo še to Vam v prevdarek: ali bi se ne dale te razkazane silne potrebe slovenskega naroda, ki je ta čas v več političnih okrajin razdeljen, dosti lože in z manjšimi stroški deržavnega zaklada odpraviti s tem, da bi se vse slovenske okrajine postavile pod eno najvišo administrativno poglavarstvo.“

Šolske zadeve.

O goriški gimnazíi.

Na Dunaji 20. aprila 1861. T-i. — V 16. listu „Novic“ nahajam dopis iz Gorice od 12. aprila, ki donaša načert zastran učnega jezika na goriški gimnazii gospod poslancom goriških Slovencov v pretres. Kratki zapopadek onega načerta je ta, da bi se razdelila spodnja gimnazija v dve versti, v slovensko in laško, in slovenski in laški kot učni jezik vpeljal; v zgornji gimnazii naj bi se obderžali enojni razredi in sicer z nemškim kot učnim jezikom. Gospod pisatelj tega načerta na koncu še pristavlja: „Ta načert bi vsem trem narodom ustregel; ž njim se ujema torej vsak pošten človek v našem poliglotnem mestu“.

Naj odkritoserčno povem, in rodoljubni gosp. pisatelj mi ne bo zameril, ako se prijazno pomenimo, da 1) s tem načertom nikakor ne morem biti zadovoljen, ker gospod pisatelj očevidno za goriške Slovence premalo tirja; 2) moram protestirati proti izreki gosp. pisatelja, da s tem se bode vsem „trem“ narodom ustreglo, ker moram naravno spoznati, da mi do sedaj še ni bilo mogoče na Goriškem tretjega, namreč „nemškega“ naroda dobiti, akoravno mi je celo goriško okrožje natanko znano; varimo se o takih rečéh prenagli biti, sicer bi se nam zgodilo kakor šolskemu ogledu na Primorskem, ki je menil, da v ipavski dolini prebivajo nemški naselniki! Ker poslednjič gosp. pisatelj pravi, da se ujema vsak pošten človek z njegovim načertom, se moram 3) zavarovati, češ, da nočem za poštenega človeka veljati, čeravno se z onim načertom ne ujemam.

Prepričan sem popolnoma, da je omenjeni gosp. pisatelj iskren domoljub in da živo živo želi našemu narodu resničen uspeh na polji prave omike in napredka; ne morem se tedaj načuditi, kako da noče pravih pripomočkov, akoravno hoče pravi namen doseči? Namen pa je in mora biti Slovencom, da se upelje slovenski jezik v uradnije (kancelije) kot službeni jezik. Kako je pa to mogoče, ako ne skerbimo najpred, da se slovenski jezik popolnoma omika, in da se ga tudi popolnoma naučimo? Kako je to mogoče, ako je v zgornji gimnazii nemški kot učni jezik? in kako se bo mogel vradnik slovenskega jezika v svojih opravilih posluževati, ako ni imel priložnosti v šolah se ga popolnoma naučiti?

„Ker nočeš tega, povej kaj boljega!“ me bo gospod Ternogorski po pravici zavernil. Evo tedaj moje mnenje zastran učnega jezika na goriški gimnazii, in sicer tako, kakor sem ga 22. dan preteklega mesca v pismu gosp. W., poslancu za deželni zbor v Gorici, razodel.

. . . . . „Kar goriško gimnazijo tiče, se dá jezikoslovna zadeva najlajše in najlepše rešiti tako: Veliko število učencov je že sadaj vlado primoralo na spodnji gimnazii tako imenovane stranske razrede — paralell-klassen — napraviti, ker po ministerskem ukazu ne sme en razred

spodnje gimnazije čez 50 učencov obseči. Normalne šole v Gorici so že od nekdaj razdeljene v slovenske in laške razrede — se vé da le po imenu — zakaj bi tedaj tudi spodnje gimnazije ne razdelili v slovenske in laške razrede, ker mora vlada že tako zavolj stranskih razredov više število učiteljev najemati in plačevati? Naj se tedaj, kakor so normalne šole, razdeli tudi spodnja gimnazija v slovenske in laške razrede; v slovenskih razredih naj se upelje slovenski, v laških pa laški kot učni jezik. Zraven tega naj bo dolžnost Slovencom se laškega, Lahom pa slovenskega jezika kot zapovedanega predmeta učiti. Kadar prestopijo učenci v zgornjo gimnazijo, bodo se že slovenskega jezika toliko naučili, da bo Slovencom in Lahom združenim brez nobene teže slovenski kot učni jezik. Laški jezik pa se ima v zgornji gimnazii Lahom in Slovencom kot zapovedan predmet v laškem jeziku prednašati.

Da se pa tudi nemškega jezika Lahi in Slovenci za potrebo naučijo, naj se učí nemški jezik v tretji in četerti šoli spodnje gimnazije kot zapovedan predmet, in sicer v slovenskih razredih po slovensko, v laških razredih pa po laško; v zgornji gimnazii, kjer so Slovenci in Lahi združeni v enojnih razredih, naj se nemški jezik v vseh štirih šolah vsem učencom kot zapovedan predmet po nemško prednaša . . . . . .“

Ta svoj načert vroče priporočam vsem domoljubnim Slovencom na Goriškem in posebno gg. poslancom za deželni zbor, in pripravljen sem ga braniti po vsi svoji moči proti vsakemu napadu iz sledečih uzrokov:

1. Na Goriškem nahajamo le dva naroda: slovenskega in laškega, ali prav za prav furlanskega, in sicer ste dve tretjini Slovencov in le ena tretjina je Lahov; tedaj na Goriškem nima nemški jezik po narodovnosti nobenih pravic.

2. Samo po tej poti se dá od presvitlega Cesarja opetovano izgovorjena in slovesno zagotovljena ravnopravnost vseh narodov avstrijanskih v šolah vresničiti.

3. Po tem načertu se tudi nemškemu jeziku nobena krivica ne godí, ker vsak učenec se bo že na gimnazii toliko nemškega jezika naučil, da si bo prav lahko mogel na vsakem nemškem vseučilišču prisvojiti višo omiko.

Dopisi.

Iz Zagreba 28. apr. K. Ž. — Vaš zbor se je razpustil, naš pa se še le začenja uredjati. Do sedaj se še celó nič ni pečal z načelnimi zadevami. Iz celega njegovega postopanja se vidi, kakor da bi nalašč se ogibal načelnih vprašanj in odlašal jih v pretres vzeti. Na kteri cilj to namerava, se ne zná. Menda hoče slišati, kaj bo deželni zbor v Peštu rekel, ki tudi še ni zinil besedice o mednarodnih zadevah. Magjaronska stranka je sicer si prizadevala glavno vprašanje o vredenju mednarodnih razmér med trojedni kraljevini hervaško-slavonsko-dalmatinski in ogerski na dnevni red spraviti, al ni ji obveljalo. Do sedaj je naša národna stranka še zmiraj nad uno zmago dobila; nekterekrat ste že hudo ena na drugo zašumele, pa vsakokrat je bila magjaronska stranka „hametom potučena“. — Povem naj vam danes še to, da tudi v „Agramerco“ se je oglasil iz Ljubljane en krokar pod čerko — z — iz ravno tistega gnjezda, ki se napenja v „Tagespošti“ gracarski; tudi tukaj razliva svoj žolc zoper obveljavo slovenskega jezika v uradnijah, zoper slovenski „Amtsblatt“ itd. Da „Agramerca“ take pisarije radostna na svoje persa pritiska, ni čuda, ker kakor „Laibacherci“ gré tudi „Agramerci“ zato, da bi ne zgubila preljubega kruheka, ki ga, kakor —z pravi, „seit je“ vživa.

Iz Gradca 27. aprila. Kr. — Iz Kranjskega prišlih pet naših poslancov smo sprejeli tukajšni Slovenci v sredo zvečer na kolodvoru s preserčnimi živio-klici; potem smo jih vsi spremili v gostivnico k „nadvojvodu Ivanu“, kjer so prenočili; bili smo skupaj do polnoči prav veseli; naši pevci so jim na čast verlo peli naše krasne pesmi; drugi dan zvečer smo se sopet sošli na kolodvoru in se poslavljali od njih, dokler nam jih ni odnesel hlapon naprej v Beč k velevažnemu poklicu. Slava!

Iz Celja 28. aprila. — i — Da bi tudi tukajšna gimnazijska mladež se vadila telo svoje uriti, se bo že prihodnji teden turnajenje ali telovadba začela. Dobrotljivi tesarski mojster gosp. Štepišnik, ki je že marsikaj dobrega storil za naše mesto, je šolski mladeži vès les za ograd in tudi prostor v svojem vertu blizo Štešiča daroval; ograja je že narejena in le nekterih manjih priprav še manjka, ki pa ne bojo zaderževale začetja. Vadili bojo učence nadučitelj gosp. Gustav Lindner. Naj se tedaj v imenu dijakov serčno zahvalim vsem gospodom, ki za mladost karkoli koristnega pripravljajo, posebno pa našemu častitemu gospodu vodju, od kterega se terdno nadjamo, da bojo za svoje Slovence še marsikaj dobrega vpeljali; hvala tudi radodarnemu gosp. Štepišniku. — Danes v nedeljo 28. je v Gospodu zaspal usnjar gosp. Hercman, že zlo star mož, pa velik dobrotnik šolske mladeži. Škoda za-nj! — Vreme je tukaj tako žalostno, da se Bog usmili; zjutraj je strašno merzlo. Tretjo nedeljo po veliki noči je vse pozeblo, kar je že cvetelo, posebno gorjé pa je vinski terti. Vino je že tako drago, čeravno sam žvižgavec, kaj še le bo? Tužno se ozira mestjan po svojih goricah, ker mu je s tem slast jesenska ogrenjena. Draginja je že do zdaj silna, in kaj še le bo? Res malo dobrega se kaže.

* **Iz Istre mesca aprila.** V deželnem zboru isterskem se je marsikaj pripetilo, kar naj zvé vès slovanski svet! V Poreču je bilo po 27 poslancih zastopovano okoli 190.000 Slovanov in 70.000 Lahov; razun téh so v deželnem zboru tudi 3 škofje sedeli. Slovani so bili v volitvi svojih poslancov res sila nesrečni; potem, ko se je gospod Samsa svojemu pooblastenju odpovedal, je bil zraven omenjenih škofov korar Feretić edini zagovornik njih želj in njih zadev. Najočitniše se je to pokazalo v seji 13. dné tekočega mesca, ko je svetli teržaško-koperski škof gg. dr. Legat naslednji predlog nasvetoval: „deželni odbor naj občinam svoje razglase v italijanskem in slovanskem jeziku pošilja, in sicer v slovenskem in ilirskem narečji“. Večina poslancov to slišati se zavzame zavolj prederznosti in nepristojnosti tega predloga, ki ima pravico skazati trem četertinam vesvoljnih prebivavcov isterskih, in glas zažene: „Ako Slovani italijanskega jezika ne znajo, naj se ga pa učé!“ Za pravice slovanskega jezika so se potegnili škofje in korar Feretić; njim nasproti je bilo pa s 25 glasovi sklenjeno: le edini laški jezik naj kraljuje, ker on je jezik deželni — lingua del paese —! Slovani isterski! ali ne vidite, ne slišite in ne čutite, da se za vaš joj in prejoj nihče ne potegne, da bi se k poznanju svojih pravic izdramili! Vi pa že predramljeni in pošteni Liburnčanje in Slovenci iz Doline in bližnje okolice, zahvalite se svojim zbornikom za zaničevanje, ki so ga vašemu jeziku skazali, in opomnite se pri prihodnji volitvi krivice, ki so jo vam sedaj napravili. Na poslanca iz Liburnije letí ravno tak sum (če ni res, naj nam reče, da ni), da tudi on ni volil poslancov za deržavni zbor dunajski in je bil tedaj v versti laške stranke, ktere geslo je bilo „nessuno!“ Ali morebiti tudi Liburnčanje želé zatajiti svoj narod? Teržaški škof, zlo razžaljeni po tem Slovanom sovražnem sklepu, so zapustili 15. dan t. m. Poreč ravno o tej dôbi, ko je pred ta dan le-sem pridši deželni poglavar Burger sam v predzadnjo sejo prišel in poslance povabil, naj še enkrat volijo poslance za deržavni zbor. Al sopet se je péla ravno tista pesem: sopet je 20 glasov reklo, da ne volijo nobenega (nessuno), 7 jih je volilo, 3 volivci so se volitve popolnoma zderžali. Konečno je visokočastiti škof Vitezić slovesno protestiral zoper to, kar je deželni zbor v seji 13. dan t. m. krivično zoper pravice

slovanskega jezika sklenil, in deželni poglavar je v imenu Njih Veličanstva začasno deželni zbor preložil.

To je bil sramožljiv konec pervega isterskega deželnega zbora. Marsikdo je že naprej vedil, da bo tak; žalibog! da le tisti niso tega spoznali, ki so ravno poklicani v to spoznanje! Kdo more v takih okoljšinah vprihodnje kaj dobrega od njega pričakovati? Naj bi saj častita duhovščina vprihodnje si prizadevala, ljudstvo zastran dobrih in slabih volitev in nasledkov njenih prav pametno in ljubeznjivo podučiti, da bi bilo drugikrat v stanu, take možé v deželni zbor voliti, ki bojo ravnali po željah slovenskega naroda in v njegov prid in blagor.

Iz Jelšan 27. aprila. „Da se resnica prav spozná, je treba čuti dva zvoná"; zato naj popravimo vsi Jelčanji veliko pomoto, ki jo je v zadnjih „Novicah" en Jelšančan svetu oznanil, rekši, da smo mislili Laha iz nekdanje beneške Istre za župana voliti! Kako za božjo voljo! bomo mi, ki smo polni slovenskega duha in za slovenščino vsi vneti, ki želimo, da bi se raji danes ko jutri slovenski jezik tudi v cesarske uradnije upeljal, se dali Lahom gospodariti! Tudi nobenega hrupa pri volitvi ni bilo, marveč je stopilo nekoliko volivcov iz vsake vasí k častitemu gosp. kantonskemu poglavarju ter mu prav mirno želje cele množice razodelo, da hoče vsaka vas samosvojna biti in svojega župana imeti. Potem so se kantonski poglavar do ljudstva obernili, ktero je te želje enoglasno poterdilo. Tako so bili volivci razpuščeni in se mirno na dom podali. Kmalo bo tedaj druga volitev za nove župane. Jelšančani.

Iz Dolenskega 26. aprila. ** — Nam Dolencom je, bodi Bogu potoženo, slana tri jutra zaporedoma pobelila drevje zeló in berž ko ne požerla večino sadja. Posebno pa je škodovala češpljem, ki so ravno najbolj cvetele, in tako polne lepega belega cvetja bile, kakor bi jih vsako noč sneg opadel bil. Naši kmetje zlo zlo tožijo, da jim je mraz vzel tudi precej vina. Če je temu tako, bo vino kmali dražje.

Iz Železnikov 25. aprila. — Ne spomnim se, da bi nam bile še kdaj vé, drage „Novice", povedale kaj tacega, kar se je v naši okolici zadnjih 14 dni že v tretje pripetilo, da bi bile namreč kobile storile žebeta le z dvema nogama. S zadnjim delom telesa popolnoma izraščene živalice niso imele od sprednjih nog nobenega sledu; na glavo so se sirotice opirale in si tako hotle, sicer prav brihtne, na noge pomagati, pa kaj, ker jim mati stvarnica ni privošila te podpore. Se vé da take živalice niso bile za druzega kot za konjederca; al velika škoda so za njih gospodarje. Prav žal mi je pa bilo, da sem te novice prepozno zvedel, sicer bi bil poskerbel, da bi bila prišla ena teh kož v ljubljanski muzej. — Merzlo vreme zadnjih dni našim kmetovavcom velike skerbí prizadeva. Slana je zamorila skoraj popolnoma mlade trave, in bati se je zastran tega hudega pomanjkanja klaje. Tudi sadje, ki je jelo precej zgodaj poganjati, zavoljo mraza veliko terpí. Bog ne ukrati ljudem tega pridelka, ki je v sedanjih hudih časih kmetovavcom posebno dobra podpora. — Veselo je viditi, da je s prihodom slavnega sadjorejca in verlega domoljuba gosp. fajmoštra Lovr. Pintar-ja v našo dolino sadjoreja se po celi okolici zlo oživila, pa še bolj se oživiti obeta. Tudi solški gosp. učenik ima precej dobro osnovano vertno šolo, skor, bi rekel, še predobro, ker mu drugač gotovo ne bil lansko jesen nekdo izmed tistih, ki ne razločijo prav natanko „moje in tvoje", po vertecu kaj nemilo gospodaril ter mu odnesel mnogo najlepših drevesic. Toliko za danes. Z Bogom! J. Levičnik.

Iz Ljubljane 30. aprila. Ravno se nam vesela novíca naznanja, da je sl. namestništvo v Terstu dovolilo prošnjo, ki jo je tukajšna gimnazijalna mladína izročila častitemu gosp. vodju Nečasek-u, naj se na naši gimnazii kot poseben predmet učí tudi ilirski ali serbski jezik. Učil ga bo prof. Macun, kteri je deset let živil v Zagrebu, kjer ni samo učil v tem jeziku, ampak se tudi pisanja šolskih knjig živo in krepko udeleževal. Slava gospodu Nečaseku, skozi kterega roke je šla ta prošnja; radostni vidimo iz tega, da je prijatel slavenskih jezikov, ki so nam v naši deržavi na toliko straní potrebni. Mladina naša se je pa oglasila, kakor čujemo, tudi za češčino. Ako Bog dá, bo se ta želja v prihodnjem letu izpolnila. Hvale vredne so želje naše mladíne, da hrepení že v šoli se naučiti kolikor more živih in posebno nam Avstrijanom potrebnih jezikov, in da, učeča se marljivo drugih, tudi ne zabi tistih, ki so sestrice naše mile materinščine. Tako bo sčasoma veselejša dôba nastopila za národnost našo; zakaj na veke so resnične Lamartinove besede: „Kjer serce je mladine, tam tudi je prihodnost domovine".

Iz Ljubljane. Gospod minister tergovstva in národnega gospodarstva, grof Wickenburg je blagovolil tukajšni kmetijski družbi 29. dan t. m. pod številko 5/H. M. poslati sledeči dopis: „Njih Veličanstvo so me z najvišjim lastnoročnim pismom od 4. svečana l. l. izvolili za ministra tergovstva in národnega gospodarstva; z najvišjim sklepom od 10. in 19. aprila t. l. pa so odločili obsežek in osnovo tega ministerstva; od tega dneva se začenja tedaj delavnost njegova. Z veseljem naznanjam to tudi časti vredni kmetijski družbi krajnski in jo zagotovljam, da si bom prizadeval kmetijskim zadevam na vsako stran, kar bom le mogel, pomočnik biti. Na Dunaji 22. aprila 1861. Wickenburg".

— Spremljeni od mnogih svojih prijatlov in častiteljev do železnice tukajšne so zapustili Ljubljano v sredo opoldne naši poslanci in deržavni svetovavci gg. Brolich, Derbič, Dežman in dr. Toman in se podali v svojem ravno tako važnem kakor težavnem poklicu na Dunaj; v Celji se jim je pridružil gosp. Kromer; v petek opoldne so šli svetli knez in škof ljubljanski z svetlim knezom in vélikim škofom goriškim, v saboto pa žl. gosp. dr. Wurzbach.

— V sredo zvečer — pred začetkom iznova ustanovljenega deželnega poglavarstva krajnskega — so mestjani naši prečastitemu novemu deželnemu predstojniku žl. gosp. dr. Karolu Ullepiču Krainfelskemu napravili slovesno večernico z bakljado in muziko; 100 naših študentov je z bakljami umetno razverstnimi opisalo žarni pismenki C. U. v znamenje, da njemu veljá večernica, ktere se je udeležila neštevilna množica mestjanov, ponavljaje živioklice, ki so doneli iz ust naše šolske mladine. V tem pa, ko se je godilo to očitno na ulicah pred stanovališčem predstojnikovim, je mala deklica v sobi njegovi izročila gospej predstojnikovi kito krasnih cvetlic s sledečimi slovenskimi besedami:

Vesela dôba nam je prisijala,
Vstanovila se je „Krajnska skala"!
Serca Krajncov Tebi vse se udajo:
Blagovoljna sprejmi dar, ki Tí ga podajo!

Blaga gospá je radostna sprejela kitico živih cvetlic kot znamenje živega spoštovanja, za ktero se je tudi prečastiti naš gosp. deželni predstojnik prijazno zahvalil.

— V nedeljo zvečer je v spominek pred 7 leti osnovanega katoliškega društva rokodelskih pomočnikov njih nevtrudljivi vodja gospod prof. dr. Vončina osnoval v redutu veselo večernico, pri kteri so se slovenske in nemške pesmi deklamirale in pele in nemška igra igrala. Dobro so se obnašali vsi; gosp. Kurnik nas je pa razun Koseskove „Kdo je mar" razveselil z dvema novima kratkočasnicama: „Godec pod lipo" in „Bistričani". Dvorana je bila čez in čez polna, kar je vesela priča, da družtvo to ima zmiraj dokaj prijatlov.

— Na opazko poslednjih „Novic" se je oglasil v „Laibacherci" dr. Issleib, pa je motal svojo „Erklärungo" tako, da ni določno rekel, da je on dopisnik „Oest. Ztg." in „Tagespost", pa tudi ne, da ni. „Novicam" je to vse eno, ker ga niso za to vprašale, ampak le povedale, da na njega oni glas letí. In zakaj bi korespondenti se skrivali, če

ves drug svet očitnost zdaj terja? Saj je celó „Laibacherca“ sama unidan obsodila, „dass verdächtig ist, wer das Licht scheut“. V tem tedaj, ko vzamemo „akt“ od njegovega odgovora, registriramo ob enem tudi to, kar je spet te dni iz Ljubljane v „Triesterci“ se bralo, da namreč le „obscure Individuen, unmündige Studenten, Schulmeister udgl.“ so podpisali peticijo slovensko. Vi gospodje: grofi in baroni in drugi žlahniki, vi grajšaki in drugi posestniki, vi korarji in tehanti, fajmoštri in kaplani, vi doktorji, višji šolski svetovavci in učniki, vi župani, kmetovavci in vsi drugi, ki ste podpisali peticijo, zahvalite se dopisunu ljubljanskemu, da vas imenuje „obscure Individuen“! Ti pa bela Ljubljana, ni čuda, da sramote siva prihajaš, ker imaš tako nesnago v svojem ozidji! Tudi drugod je ravnopravnost slovanska mnogim tern v peti; tudi v Pragi, Berni in drugod niso slovanske pravice na rožicah postljane; tudi drugod niso brez zopernikov; al ti saj možato in pošteno očitujejo kar jim ni po njih godu, in kdo jim more to tudi braniti? Al takih trivialnih pisúnov nikjer ni, kakor je tista „kompanija“, ki meče iz Ljubljane v „Oest. Ztg.“, „Tagespost“ in „Triesterco“ svoje ognjuske.

— V nedeljo ponoči je snežilo pri nas tako, da v pondeljek zjutraj so bile vse visočine in planjave bele; v torek pa, ker se je nebo ponoči čisto zvedrilo, je huda slana posmodila večidel še to, kar ji je poprej zoperstalo. Žalostna pomlad!

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

V pondeljek dopoldne se je začel deržavni zbor na Dunaji s tem, da so bili nadvojvodi, zborniki obeh zbornic in ministri pri slovesni sveti maši. Ob eni so se podali zborniki obeh zbornic, vsaki posebej, v svoje poslopje. Ko so jim bili njih predsedniki predstavljeni in so ti dokončali svoje ogovore, so zborniki vsi predpisano obljubo zvestosti cesarju in postavi storili, in potem je obema zbornicama bil izročen ces. diplom od 20. okt. z ustavno postavo od 26. svečana. Danes (v sredo) bo še le slovesni začetek deržavnega zbora v dvorani cesarjeve hiše, kjer se bojo snidli zborniki obéh zbornic in bojo presvitli cesar sami zbor začeli z ogovorom. Nastopil je važni čas za celo Avstrijo; ni tedaj čuda, da zdaj vse na Dunaj gleda, kaj se bo v zboru godilo, v kterem žalibog! niso namestovani vsi narodi avstrijanski, kakor bi imeli biti. — Krajnski poslanci so bili od Slovencov, ki na Dunaji stanujejo, serčno sprejeti; kakih 150 se jih je dva večera snidlo počastit željno pričakovanega gosp. dr. Toman-a in njegove tovarše. Kakor „Ost und West“ piše, je v nedeljo zvečer gosp. dr. Rieger povabil vse poslance slovanskih dežel v dvorano „Mačaker Hof“, da se soznanijo in pogovorijo to in uno. V pondeljek je bila večernica pri deržavnemu gosp. ministru, h kteri so povabljeni bili poslanci; v gostivnici predmestni pa so napravili na Dunaji bivajoči Čehi svojim rojakom poslancom na čast veselico, h kteri so povabili tudi vse druge poslance slovanske. Treba je res, da poslanci vsi od pervega do zadnjega se navdajo veselega duha, preden se lotijo težavnega dela, ki jih čaka, in preden prevzamejo velike skerbí, kako iz silnih zadreg rešiti Avstrijo. — Od posebnih zgodb po svetu nimamo danes nič povedati; al kamor pogledamo, nikjer ni nič gotovega; povsod so le priprave za to in uno; kaj bo prihodnji čas prinesel, še sami tisti ne vejo, ki v svojih rokah deržé kermila deržavne; ako celó Napoleon stojí na razpotji in si ne upa v svojih zadevah ne naprej ne nazaj, ne na levo ne na desno, je pač očitno, da je svet prišel do tistega prepada, čez kterega se nobeden ne upa brez straha, da bi se ne ukrivičil groznih nasledkov.

Lizún.

Popišem naj pošast ostudno,
Povem naj vam prigodbo čudno,
Prav po domače kar se dá,
Od stric-Lizúna sladkega.

Lizún je čedne bil postave,
Al terde pa zabite glave,
Zarobljen, kisel, pust, sirov,
Kot bil bi cepec brat njegov.

V primeri ž njim naj le se skrije
Tam tisti, ki „mu-u-u!“ vpije;
Mu manjkalo ni druj'ga res,
Kot le oslóvih par ušes.

Lizún želí gospod postati,
To tud želí njegova mati;
Si misli: fant glavó imá, —
In hajdi! — v šolo ga peljá!

In čudo! — če je tele veči,
Mu gré tudi rajši bolj po sreči!
Zlizal v šoli je trojkle vse,
Nazadnje so že ravne b'le.

Kje se navadil bèt glavati
Je s kljuke ravni kol skovati,
Še zdaj gotovo prav ne vem,
Pa kar sem slišal, to povem:

Otročè še Lizunče malo
Je z mački rado se igralo,
In mački so lizali ga,
Tam se navzel je njih duhá.

Živalce te mu najbolj mile
So pervo šolo ga zučile,
Kako zvijati treba je,
Da v šolah skoz prerije se.

Tako je vil, se silil, rinil,
Spodjedal druge, sladkohlinil,
Je gural, gural, da je šlo —
In prišel skozi je takó.

Pové tud zgodba starodavna,
Da bila je tam navada slavna:
Botelje tri, pa koš klobás,
In bil je kmalo — pervi klas.

Zdaj šole bile so dognane. —
Al terda buča in možgane,
Ker prazne in sirove so,
Kam s temi šel zdaj osel bo?

Tovarši vsi so se ga bali;
Ljudje ga deleč krog poznali,
Da je neslan in pust bedak,
In oh! prestrašen prevzetnjak.

Pa to mu vse le nič ne škodi,
Lizún se zliže kakor bodi;
Kaj vem, kak motal je in vil,
Koj lepo službo je dobil.

Kot kača v raji je storila,
Da je Adama pridobila,
Je Eve prej lotila se;
Tako Lizún tud delal je.

Najraji se za kitle skriva,
Se plazi, se po kačje zvija,
Je znal obračati koló,
Je lizal pljunke in onó.

Ker je nalikan bil prezálo.
Je ženstvo vse za njim zijálo;
Pomagal je obročenrok,
In „kisdenpukelj“ rokocmok.

Tak se slinil je in ongavil,
In deleč je tako pripravil,
Da med veljake perve zbran
Je v kratkem butec bil neslan.

Zdaj gladko gré mu prav po volji,
Da se mu vklanja vse okoli,
To najsladkejše maže ga, —
Zdaj, kar je želel, vse ima.

Ob kratkem: Zdaj je ves presrečen,
Pa tud premileno netečen;
Kdo pač ne vé, da prevzetnjak
Na cente pust je pa težak!

Premajhne so mu oblačila,
Tako ga čast je napihnila!
Nazadnje — hops! kaj se zgodi?
Oj čudo! — skor verjeti ni!

Ker se šopiri in napenja,
In le šopiri — in ne jenja —
Prav s silo se enkrat napnè,
In rask! o joj! — razpoči se!

Zdravniki pač so se čudili,
Ko v njem so meh strašán dobili,
Ki tlačen bil je v njem napúh,
In pa še tristotavžent muh.

So najdli 'z rezance možgane,
In nekaj pameti neslane,
Modrost pa bila mu je vsa
Pod jezik nizko vrašena.

So najdli žlezice medene
Mu pod jezikom, vse strupene;
Mu v žolču je prebival gad,
In v nedrii pa maček mlad.

Lizúna so zdaj pokopali,
Na grob pa skalo pripeljali,
Sto parov konj je vleklo jo;
Na skalo zapisali so:

„Tù smo Lizúna položili,
In na-nj ta kamen zavalili;
Je prej prelizal vsako reč,
Vsaj zdaj te skale ne bo več!“

Pa joj, prejoj! spod skale rasti
Začele gerde so pošasti,
Ko listja trave jih je b'lo!
Lizúni mladi bili so!

Gerdobe komaj oživele,
Po svetu lesti so začele;
Vse polno zdaj jih mergoli,
Zato vès svet od njih smerdí.

M. Vesel.

Listnica vredništva. Gosp. Jos. F. v G: Listi „Novic“ pred aprilom so pošli; zatega voljo gré Vaša prenumeracija dalje.

☞ Današnjemu listu je priložena 4. in 5. pôla stenografičnih spisov iz deželnega zbora krajnskega.

Kursi na Dunaji 30. aprila.

5% metaliki 64 fl. 70 kr.	Ažijo srebra 46 fl. — kr.
Narodno posojilo 76 fl. — kr.	Cekini 6 fl. 95 kr.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.